

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

kwiecień-maj-czerwiec

Nr 43
(2/2018)

WYDZIAŁ ZAMIEJSKOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikolaï Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podlesny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZEPURKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIKŁA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JULDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOGLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Akademy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walentyn GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 | e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Spis treści

Artykuły

ANGELIKA CIŻYŃSKA *Zasadność istnienia Trybunału Stanu w systemie organów państwa Rzeczypospolitej Polskiej* | 9

JAKUB KOZŁOWSKI *Zasada pierwszeństwa prawa Unii Europejskiej jako strukturalna podstawa systemu prawa unijnego* | 29

ANNA GRZYWACZ *Problematyka wymogu oryginalności w prawie autorskim w świetle orzecznictwa w Europie - Polsce i Hiszpanii* | 41

GRZEGORZ TYLEC *Monitoring wizyjny jako ingerencja w sferę dóbr osobistych* | 56

PAWEŁ JUŚCIŃSKI, PRZEMYSŁAW PIOTR JUŚCIŃSKI *Ochrona wizerunku contra wolność prasy: publikowanie fotografii oskarżonego w świetle polskich regulacji i orzecznictwa ETPC* | 79

MAREK BIELECKI *Zakres wolności religijnej w domach pomocy społecznej. Uwagi na kanwie wyroków WSA w Lublinie z 11 grudnia 2012 r. (II SA/Lu 897/12) i WSA w Gliwicach z 12 kwietnia 2016 r. (IV SA/G1 757/15)* | 103

JAN KLUZA *Wniosek o ściganie przestępstwa w procesie karnym* | 121

KAROLINA PAŁKA *Penalizacja kłamstwa o Auschwitz na przykładzie systemów prawnych wybranych krajów* | 132

ADRIAN ROMKOWSKI *„Sprawstwo kierownicze” i „sprawstwo polecające” w perspektywie podstaw odpowiedzialności za wykroczenia* | 145

GRZEGORZ WOLAK *O pojęciu pracownika z art. 218 § 1a k.k.* | 159

ANDRZEJ PIECZYWOK *Podstawowe kategorie etyczno-prawne i organizacyjne w pracy zawodowej funkcjonariuszy służb bezpieczeństwa publicznego* | 183

MAGDALENA JASKULSKA *Odpowiedzialność materialna pracownika za szkodę wyrządzoną pracodawcy* | 201

JUDYTA PRZYŁUSKA-SCHMITT *Bitcoin – ujęcie w polskim prawie podatkowym* | 243

ARTUR LIS, SYLWESTER BORYS *Wpływ niemieckich rozwiązań ustrojowych na władzę ustawodawczą w Polsce (zarys zagadnienia)* | 253

KAROLINA PAŁKA, MAREK STOLORZ *Bankomaty i wpłatomaty obsługujące kryptowaluty – problemy prawne* | 285

PAWEŁ KOŁEK *Usługi medyczne - zwolnienie z podatku od towarów i usług* | 300

MARCIN MOLENDĄ, MARTA KRUHŁAYA *Personel jako najważniejszy element marketingu mix w przedsiębiorstwie turystycznym* | 321

ROBERT PARUZEL *Problem innowacji – ujęcie teoretyczne* | 334

ZBIGNIEW KLIMIUK *Metody i formy popierania polskiego eksportu w okresie międzywojennym. Pośrednie formy popierania eksportu (część III)* | 347

TOMASZ GUZIK *Ocena instytucji klauzuli arbitrażowej z perspektywy ekonomicznej analizy prawa* | 369

MAŁGORZATA SZRENIAWSKA *Urzędowe kontrole żywności* | 381

Glosa

SŁAWOMIR ZWOLAK *Glosa do wyroku NSA z dnia 29 sierpnia 2017 r., I OSK 3017/15* | 391

Sprawozdanie

ARTUR LIS *Jubileuszowa pielgrzymka do Rzymu na 100-lecie KUL* | 402

Contents

Articles

ANGELIKA CIŻYŃSKA *The legitimacy of the existence of the State Tribunal in the system of organs of the state of the Republic of Poland* | 9

JAKUB KOZŁOWSKI *Principle of the primacy of European Union law as a structural basis of the EU law system* | 29

ANNA GRZYWACZ *The requirement of originality in copyright law in light of the European - Polish and Spanish Judgments* | 41

GRZEGORZ TYLEC *Video monitoring as infringement of moral rights* | 56

PAWEŁ JUŚCIŃSKI, PRZEMYSŁAW PIOTR JUŚCIŃSKI *Protecion of the person's image contra freedom of the press: publishing photographs of the accused in light of Polish regulations and the ECHR case law* | 79

MAREK BIELECKI *The scope of religious freedom in residential homes. Comments on the basis of the sentences of Provincial Administrative Court in Lublin from the 11th of December 2012 (II SA/Lu 897/12) and Provincial Administrative Court in Gliwice from the 12th of April 2016 (IV SA/G1 757/15)* | 103

JAN KLUZA *Application for prosecuting offense in a criminal trial* | 121

KAROLINA PALKA *Penalization of the Auschwitz denial by the example of the legal system in selected countries* | 132

ADRIAN ROMKOWSKI *„Administering the perpetration” and „ordering the perpetration” in the perspective of basis of liability for contraventions* | 145

GRZEGORZ WOLAK *About the notion of employee under art.218 §1a Penal Code* | 159

ANDRZEJ PIECZYWOK *Basic ethical and legal categories in the professional work of officers of public security services* | 183

- MAGDALENA JASKULSKA *Material liability of the employee for the damage caused to the employer* | 201
- JUDYTA PRZYŁUSKA-SCHMITT *Bitcoin - an approach to Polish tax law* | 243
- ARTUR LIS, SYLWESTER BORYS *Influence of German political solutions on the legislative branch in Poland (outline of the issue)* | 253
- KAROLINA PALKA, MAREK STOLORZ *Legal problems of cryptocurrences ATMS* | 285
- PAWEŁ KOŁEK *Medical services - exemption from a tax on goods and services* | 300
- MARCIN MOLENDĄ, MARTA KRUHLAYĄ *Personnel as an essential element of marketing mix in the tourism industry* | 321
- ROBERT PARUZEL *The problem of innovation - a theoretical approach* | 334
- ZBIGNIEW KLIMIUK *Indirect methods and forms of promoting Polish exports in the interwar period (part III)* | 347
- TOMASZ GUZIK *The Evaluation of Arbitration Clause from the perspective of Economic Analysis of Law* | 369
- MAŁGORZATA SZRENIAWSKA *Official food inspections* | 381

Gloss

- SŁAWOMIR ZWOLAK *Gloss to the judgment of the Supreme Administrative Court of 6 July 2017 file ref. II OSK 2766/15* | 391

Report

- ARTUR LIS *The Jubilee Pilgrimage to Rome on the 100th Foundation's Anniversary of John Paul II Catholic University of Lublin* | 402

Paweł Juściński, Przemysław Piotr Juściński

Ochrona wizerunku contra wolność prasy: publikowanie fotografii oskarżonego w świetle polskich regulacji i orzecznictwa ETPC

Protecion of the person's image contra freedom of the press: publishing photographs of the accused in light of Polish regulations and the ECHR case law

1. Wstęp

Jednym z fundamentów demokratycznego państwa jest prasa – z jednej strony wolna od zewnętrznych nacisków, z drugiej – bezstronna i rzetelna. Nie tylko bowiem urzeczywistnia ona prawo każdego obywatela do pozyskiwania informacji na temat bieżących wydarzeń w kraju i na świecie, stanowi ponadto narzędzie społecznej kontroli i krytyki, medium kształtujące opinię publiczną, a przede wszystkim realizujące takie podstawowe wolności osobiste, jak wolność słowa i wyrażania poglądów. W wielu przypadkach to właśnie środowisko dziennikarskie wykrywa naruszenia prawa oraz wszelkiego rodzaju nadużycia i patologie, wspierając przy tym wymiar sprawiedliwości w jego prawidłowym funkcjonowaniu. Wolność prasy podkreślono w Konstytucji RP¹ do tego stopnia, że postanowiono uczynić z niej jedną z podstaw ustroju państwa polskiego.

Jednocześnie jednak wolność ta nie może mieć charakteru absolutnego. W przypadku kolizji z innymi konstytucyjnymi prawami i wolnościami – szczególnie tymi przynależnymi jednostce – działalność prasy doznaje pewnych ograniczeń. Jednym z praw, które może zostać przez nią naruszone przy realizowaniu

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 78, poz. 483 ze zm.), dalej jako: „Konstytucja”.

jej zadań, jest przysługujące każdemu człowiekowi prawo do wizerunku. Problem ten nabiera szczególnego znaczenia w kontekście publikowania w prasie fotografii osób, przeciwko którym toczy się postępowanie karne. W sytuacjach takich dochodzi bowiem do konfliktu pomiędzy interesem społecznym w otrzymywaniu informacji o przebiegu takiego postępowania z interesem wymiaru sprawiedliwości w jego odpowiednim i niezakłóconym przeprowadzeniu, a przede wszystkim interesem samego oskarżonego (lub podejrzanego) w postaci ochrony jego wizerunku i prywatności. Niniejszy artykuł stanowi głos w debacie na temat zasad ważenia powyższych interesów, występujących stale w zarysowanym konflikcie, przy wskazaniu, w jakich sytuacjach jeden z nich powinien naszym zdaniem uzyskać prymat względem drugiego. Analiza ta służy także zgłoszeniu postulatów pod adresem ustawodawcy odnośnie do wprowadzenia w polskim prawie nowego przepisu, który przyznawałby sądowi i prokuratorowi prawo do samodzielnego upubliczniania wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie karne, ze względu na ważny interes wymiaru sprawiedliwości w połączeniu z ważnym interesem społecznym.

2. Wolność prasy

2.1. Wolność wypowiedzi prasowej w EKPC

Podstawowe znaczenie dla analizy wynikającej z wolności prasy problematyki wolności wypowiedzi prasowej ma w skali europejskiej Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności². Dla prasy rolę kluczową pełni art. 10 konwencji, który jednocześnie gwarantuje i ogranicza wolność wypowiedzi. Zgodnie z ust. 1 wskazanego przepisu pojęcie to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych, a także bez względu na granice państwowe³. Choć w przytoczonej

² Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, (Dz. U. 1993 Nr 61, poz. 284), dalej jako: „EKPC” lub „konwencja”. Konwencja weszła w życie dnia 3 września 1953 r., a w stosunku do Polski – 19 stycznia 1993 r.

³ Na marginesie należy w tym miejscu wskazać, że w polskim przekładzie aktu posłużono się sformułowaniem „prawo do wolności wyrażania opinii”, którego zakres znaczeniowy jest węższy od „wolności wypowiedzi” (ang. *freedom of expression*, fr. *liberté d'expression*). Ze względu na tę okoliczność przedmiotowe tłumaczenie poddawane jest w literaturze w pełni uzasadnionej krytyce; zob. przykładowo M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2010, s. 585; J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 45; I.C. Kamiński, *Ograniczenia swobody wypowiedzi dopuszczalne w Europejskiej*

regulacji brak jest wyraźnego odniesienia do prasy, to jest rzeczą oczywistą, że „otrzymywanie i przekazywanie informacji” stanowi *de facto* o jej istocie – z uwagi na bezpośredni związek z funkcją informacyjną, jaką pełni ona w społeczeństwie. Do elementów składowych wolności prasy zaliczyć zatem należy trzy wolności składowe: (1) wolność poszukiwania informacji i idei, (2) wolność ich otrzymywania oraz (3) wolność ich przekazywania⁴. Co istotne, wolność prasy przysługuje nie tylko osobie fizycznej (a więc w tym kontekście właścicielowi gazety, jej czytelnikowi czy dziennikarzowi), lecz również osobie prawnej (wydawcy bądź redakcji prasowej), bez względu na jej status w prawie krajowym⁵.

Konieczne trzeba jednak podkreślić, że wolność wypowiedzi (*ergo* także wolność wypowiedzi prasowej) nie ma charakteru absolutnego. W ust. 2 art. 10 EKPC wskazano bowiem, że korzystanie z niej – jako implikujące pewne obowiązki i odpowiedzialność – podlegać może takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom czy sankcjom, jakie są przewidziane prawem i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego, ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób, zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej. Wyliczenie to stanowi wyjątek od nałożonego na państwa-strony konwencji obowiązku nieingerencji w wolność prasy⁶. Z perspektywy prasy mówić natomiast można o istotnym ograniczeniu zagwarantowanej konwencyjnie swobody wypowiedzi, które dla niniejszej analizy ma znaczenie szczególne, zwłaszcza w sytuacji potencjalnej kolizji z innymi prawami i wolnościami.

2.2. Wolność wypowiedzi prasowej w najnowszym orzecznictwie ETPC – Het Parool przeciwko Holandii

Wolność wypowiedzi stanowi przedmiot wielu orzeczeń ETPC⁷. Z uwagi jednak na konkretny kontekst, w jakim pragniemy ją umiejscowić w ramach niniejszego

Konwencji Praw Człowieka. Analiza krytyczna, Warszawa 2010, s. 27, a także przytoczoną tam literaturę; E. Nowińska, *Wolność wypowiedzi prasowej*, Warszawa, Kraków 2007, s. 20.

⁴ C. Mik, *Standardy Rady Europy dotyczące wolności prasy*, [w:] Palestra 1993/9-10, s. 91.

⁵ Tamże, s. 90.

⁶ Szerzej tamże, s. 92.

⁷ Europejski Trybunał Praw Człowieka, dalej jako: „ETPC” lub „Trybunał”.

studium, przytaczanie ich wszystkich ocenić wypada jako bezprzedmiotowe⁸. Dość powiedzieć, że Trybunał wielokrotnie podkreślał znaczenie wolności wypowiedzi dla społeczeństwa demokratycznego, uznając ją za jeden z jego filarów, będący warunkiem zarówno rozwoju tego społeczeństwa, jak i samorealizacji każdego człowieka⁹. W tym kontekście ustawicznie wskazywano też wprost na rolę prasy w demokratycznym społeczeństwie, która polega na udzielaniu – w sposób zgodny z jej obowiązkami – informacji dotyczących wszystkich spraw leżących w interesie publicznym, w związku z jej funkcją publicznego obserwatora (*public watchdog*)¹⁰. Wskazany obowiązek rozciąga się również na relacjonowanie i komentowanie procesów sądowych, pod warunkiem, że nie dojdzie wówczas do przekroczenia wyznaczonych na tej płaszczyźnie granic, dzięki temu bowiem prasa przyczynić się może do upubliczniania owych postępowań – w pełnej zgodzie z wymogiem jawności rozpraw z art. 6 ust. 1 EKPC¹¹.

Pamiętając jednak o ograniczeniach sformułowanych w art. 10 ust. 2 EKPC, zaobserwować należy, że jednym z nich może być potrzeba ochrony dobrego imienia i praw innych osób. Jest oczywiste, że osobami tymi mogą być również oskarżeni w procesie karnym, których dobra osobiste, w tym wizerunek, podlegają prawnej ochronie, pomimo toczącego się przeciwko nim postępowania. Potwierdza to także judykatura ETPC, zgodnie z którą publikacja wizerunku

⁸ Dla przykładu warto odnotować, że zgodnie z judykaturą ETPC art. 10 EKPC chroni nie tylko treść wypowiedzianych informacji i idei, ale również ich formę; zob. wyrok ETPC z dnia 23 maja 1991 r. w sprawie *Oberschlick przeciwko Austrii* (skarga nr 11662/85, CE:ECHR:1991:0523JUD001166285), dalej jako: „*Oberschlick*”, § 57; ochroną tą objęte są też informacje i idee obraźliwe, szokujące czy niepokojące, zob. wyrok ETPC z dnia 24 lutego 1997 r. w sprawie *De Haes i Gijssels przeciwko Belgii* (skarga nr 19983/92, CE:ECHR:1997:0224JUD001998392), § 46. W tym zakresie odsyłamy do wszechstronnej analizy Z. Zawadzkiej – taż, *Wolność prasy a ochrona prywatności osób wykonujących działalność publiczną. Problem rozstrzygnięcia konfliktu zasad*, Warszawa 2013, s. 64-67.

⁹ Zob. tytułem przykładu wyrok ETPC z dnia 7 grudnia 1976 r. w sprawie *Handyside przeciwko Wielkiej Brytanii* (skarga nr 5493/72, CE:ECHR:1976:1207JUD00549372), § 49; *Oberschlick*, § 57; wyrok ETPC z dnia 23 kwietnia 1992 r. w sprawie *Castells przeciwko Hiszpanii* (skarga nr 11798/85, CE:ECHR:1992:0423JUD001179885), § 42; wyrok ETPC z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie *Axel Springer AG przeciwko Niemcom* (skarga nr 39954/08, CE:ECHR:2012:0207JUD003995408), dalej jako: „*Axel Springer*”, § 78. Zob. również Z. Zawadzka, s. 68, a także wskazaną tam literaturę.

¹⁰ Zob. chociażby *Axel Springer*, § 79, oraz przytoczone tam orzecznictwo. Szczególne znaczenie przypisywane jest debacie publicznej w sprawach politycznych. Dorobek orzecznicy ETPC pokazuje w tym kontekście, że granice swobody wypowiedzi są szersze w odniesieniu do polityka występującego w charakterze publicznym niż w przypadku osoby prywatnej. Zob. przykładowo wyrok ETPC z dnia 1 lipca 1997 r. w sprawie *Oberschlick przeciwko Austrii (numer 2)* (skarga nr 20834/92, CE:ECHR:1997:0701JUD002083492), § 29; wyrok ETPC z dnia 8 lipca 1986 r. w sprawie *Lingens przeciwko Austrii* (skarga nr 9815/82, CE:ECHR:1986:0708JUD000981582), § 42.

¹¹ Zob. *Axel Springer*, § 80, oraz powołane tam wyroki ETPC.

naruszająca prawo do prywatności zasługuje na szczególną ochronę¹², co dotyczy także postępowania karnego¹³. W tym kontekście warto wskazać, że kwestia kolizji pomiędzy wolnością wypowiedzi prasowej a ochroną wizerunku oskarżonego w postępowaniu karnym stanowiła przedmiot niedawnego rozstrzygnięcia ETPC w sprawie *Van Beukering i Het Parool przeciwko Holandii*¹⁴. Skarżący – redaktor naczelna oraz wydawca gazety *Het Parool* – zarzucili w niej naruszenie przez krajowe sądownictwo art. 10 EKPC w związku z uznaniem za bezprawną publikacji fotografii rapera R.P. oraz przyznaniem mu z tego tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę¹⁵.

W 2009 r. *Het Parool* opublikowała artykuł poświęcony osobie R.P., zatytułowany *Porywczy raper (Rapper met een kort lontje)*. Ogłoszono w nim, że artysta ma stanąć przed sądem pod zarzutem pchnięcia nożem trójki pracowników schroniska dla bezdomnych, w którym przebywał, co doprowadziło do śmierci jednego z nich. Artykułowi, dostępnemu zarówno w papierowej, jak i internetowej wersji gazety, towarzyszyła fotografia R.P. zaczerpnięta z telewizyjnego dokumentu stworzonego uprzednio z dobrowolnym udziałem rapera. W 2012 r. artystę uznano winnym zabójstwa oraz usiłowania zabójstwa¹⁶. Niedługo potem zwrócił się on do pierwszej skarżącej z żądaniem usunięcia swojego zdjęcia ze strony internetowej gazety oraz zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej, argumentując to naruszeniem jego słusznego interesu, stosownie do krajowych regulacji prawnoautorskich przewidujących ochronę wizerunku osoby uwiecznionej na fotografii¹⁷. Ponadto wytoczył przeciwko skarżącym powództwo cywilne w tym zakresie, oddalone przez Sąd Okręgowy w Amsterdamie (*Rechtbank Amsterdam*).

¹² Zob. wyrok ETPC z dnia 24 czerwca 2004 r. w sprawie *Von Hannover przeciwko Niemcom* (skarga nr 59320/00, CE:ECHR:2004:0624JUD005932000), § 59.

¹³ Zob. wyrok ETPC z dnia 16 kwietnia 2009 r. w sprawie *Egeland i Hanseid przeciwko Norwegii* (skarga nr 34438/04, CE:ECHR:2009:0416JUD003443804), § 59.

¹⁴ Decyzja ETPC z dnia 20 września 2016 r. w sprawie *Barbara van Beukering i Het Parool B.V. przeciwko Holandii* (skarga nr 27323/14, CE:ECHR:2016:0920DEC002732314), dalej jako: „*Het Parool*”.

¹⁵ Tamże, §§ 1-2, 22. Stan faktyczny przedstawiono w oparciu o ustalenia ETPC; tamże, §§ 6-8.

¹⁶ W holenderskim prawie karnym zabójstwo (*doodslag*) penalizowane jest w art. 287 holenderskiego Kodeksu karnego (*Wetboek van Strafrecht*).

¹⁷ Art. 21 holenderskiej ustawy prawnoautorskiej z 23 września 1912 r. (*Wet van 23 september 1912, houdende nieuwe regeling van het auteursrecht; Auteurswet*) stanowi: „Jeżeli portret został wykonany bez zlecenia osoby na nim przedstawionej albo dla jej korzyści, wówczas osoba, do której należą prawa autorskie do tego portretu, nie może go publikować, jeśli dotyka to słusznego interesów przedstawionej na nim osoby bądź po jej śmierci jeden z jej krewnych sprzeciwia się publikacji” („Is een portret vervaardigd zonder daartoe strekkende opdracht, den maker door of vanwege den geportretteerde, of te diens behoeve, gegeven, dan is openbaarmaking daarvan door dengene, wien het auteursrecht daarop toekomt, niet geoorloofd, voor zoover een redelijk belang van den geportretteerde of, na zijn overlijden, van een zijner nabestaanden zich tegen de

Orzeczenie to zostało następnie uchylone przez Sąd Apelacyjny w Amsterdamie (*Gerechtshof Amsterdam*), który stwierdził, że w sytuacji kolizji prawa do prywatności rapera (art. 8 EKPC) oraz swobody wypowiedzi dziennikarskiej (art. 10 EKPC) pierwszeństwo należy przyznać temu pierwszemu. Uznano, że wskutek przedstawienia w artykule wizerunku R.P. powiązano go z poważnym przestępstwem, za które nie został jeszcze skazany. Zwrócono uwagę, że opublikowanie fotografii niepozwalającej tak jednoznacznie zidentyfikować osoby rapera spowodowałoby znacznie mniejszą ingerencję w sferę jego prywatności, nie osłabiając przy tym istotnie siły wyrazu artykułu. Po rozpoznaniu kasacji skarżących Sąd Najwyższy Holandii (*Hoge Raad der Nederlanden*) wyrok ten utrzymał w mocy.

Kiedy sprawa trafiła na wokandę ETPC, ten uznał, że niewątpliwie doszło w niej do ingerencji w swobodę wypowiedzi skarżących, której zasadność należało ocenić w świetle ograniczeń przewidzianych w art. 10 ust. 2 EKPC, badając, czy ingerencja ta była „niezbędna w społeczeństwie demokratycznym”¹⁸. Trybunał nie dopatrył się podstaw do zakwestionowania racjonalności rozstrzygnięcia sądu apelacyjnego¹⁹, a skargę uznał za w sposób oczywisty niezasadną i w związku z tym niedopuszczalną²⁰. Należy więc w konsekwencji odnotować, że w ocenie ETPC nawet oskarżony o zabójstwo domagać się może naprawienia szkody wyrządzonej mu przez opublikowanie fotografii z jego wizerunkiem – również wtedy, gdy artykuł, w którym się ukazała, dotyczy „przedmiotu zainteresowania opinii publicznej”, jest „prawdziwy i poprawny”, a samo zdjęcie „nie zawiera szczegółów z życia prywatnego”²¹.

R. Ó Fathaigh i K. de Beer rozstrzygnięcie to poddają krytyce, zasadnie skądinąd wskazując na szereg niekonsekwencji w rozumowaniu Trybunału, niespójnym z jego wcześniejszym orzecznictwem, przytoczonym w decyzji²². W ich ocenie oparcie rozstrzygnięcia na kryteriach sformułowanych – na gruncie

openbaarmaking verzet”). Zob. *Het Parool*, § 13. Przebieg postępowania przed sądami krajowymi opisano na podstawie informacji przedstawionych w decyzji ETPC; tamże, §§ 13-18.

¹⁸ Tamże, §§ 30, 32.

¹⁹ Tamże, § 36 („The Court does not consider that the Court of Appeal acted unreasonably in deciding thus”).

²⁰ Tamże, § 38.

²¹ Tamże; odpowiednio §§ 34 („a matter of serious public concern”; „true and correct”), 16 („does not contain details of [an individual’s] private life”).

²² R. Ó Fathaigh, K. de Beer, *Copyright, Privacy and Publishing Photographs of Criminal Defendants*, European Human Rights Cases 2017/1, artykuł w wersji do druku, *passim*, <https://ssrn.com/abstract=3104641>.

podobnego stanu faktycznego – w sprawie *Axel Springer*²³ (przywołanej zresztą *explicite* w *Het Parool*²⁴) skutkować powinno rozstrzygnięciem konfliktu wartości na rzecz stwierdzenia naruszenia art. 10 EKPC²⁵. Autorzy zwracają uwagę m.in. na poczynione w *Axel Springer* zastrzeżenie (w krytykowanej decyzji pominięte), zgodnie z którym pod uwagę należy brać uprzednie pojawienie się fotografii w ramach wcześniejszej publikacji (w przedmiotowej sprawie miała ona wszakże miejsce za zgodą występującego w niej rapera), jak również na wątpliwe przyjęcie, że R.P. nie był osobą znaną (pomimo przyznania przez Trybunał, że cieszył się on „pewnym rozgłosem”²⁶), wreszcie na powagę popełnionego przez niego przestępstwa (znacznie większą niż w *Axel Springer*), która uzasadnia zainteresowanie opinii publicznej²⁷. Wypada w tym miejscu odnotować, że – w przeciwieństwie do polskiego prawa, o czym mowa w dalszej części niniejszej analizy – w regulacjach holenderskich brak przepisu, który dotyczyłby wprost publikowania fotografii oskarżonego w postępowaniu karnym. Jedną z reguł zawartych w wytycznych Holenderskiej Rady Dziennikarskiej (*de Raad voor de Journalistiek*) głosi natomiast, że dziennikarze powinni zapobiegać publikowaniu informacji czy zdjęć ułatwiających rozpoznanie podejrzanych i oskarżonych²⁸.

Jakkolwiek prezentowane przez wspomnianych Autorów uwagi wydają się zrozumiałe, to naszym zdaniem poddana przez nich negatywnej ocenie decyzja jest merytorycznie (tj. w zakresie samego rozstrzygnięcia konfliktu wolności) prawidłowa, chociaż pewne zastrzeżenia budzi jej uzasadnienie. Można mieć także wątpliwości, czy wniesiona skarga rzeczywiście była w sposób oczywisty nieuzasadniona (czy też nie należało jej uznać za dopuszczalną, a w następstwie

²³ Kryteria te to: (1) wkład w debatę publiczną („contribution to a debate of general interest”), (2) stopień rozgłosu danej osoby oraz (3) przedmiot materiału prasowego („how well known is the person concerned and what is the subject of the report?”), (4) wcześniejsze zachowanie osoby zainteresowanej („prior conduct of the person concerned”), (5) sposób pozyskania informacji i jej prawdziwość („method of obtaining the information and its veracity”), (6) treść, forma i konsekwencje publikacji („content, form and consequences of the publication”), (7) surowość nałożonej sankcji („severity of the sanction imposed”); *Axel Springer*, §§ 90-95.

²⁴ Zob. *Het Parool*, § 33.

²⁵ R. Ó Fathaigh, K. de Beer, s. 2.

²⁶ *Het Parool*, § 34 („(...) R.P. enjoyed a certain notoriety, which he had actively encouraged (...).”)

²⁷ R. Ó Fathaigh, K. de Beer, s. 2-3.

²⁸ „Ograniczona identyfikacja [podejrzanych] może mieć miejsce wyjątkowo. Pełna identyfikacja i rozpoznawalne obrazy możliwe są tylko w określonych warunkach” („Beperkte identificatie [van verdachten] kan uitzonderlijk. Volledige identificatie en herkenbare beelden kunnen alleen onder specifieke voorwaarden”); *Richtlijn bij artikel 23* [w:] *Code van de Raad voor de Journalistiek* (goedgekeurd door de VZW Vereniging van de Raad voor de Journalistiek op 20 september 2010), s. 23. Zob. też R. Ó Fathaigh, K. de Beer, s. 9.

jej rozpoznania zamiast decyzji wydać w sprawie wyrok). Analizując jednak argumentację zawartą w rozstrzygnięciu, przede wszystkim należałoby, w ślad za Trybunałem, wskazać na dyspozycję reguły numer 8 wyartykułowanej w Dodatku do Zalecenia Komitetu Ministrów w sprawie przekazywania informacji za pośrednictwem mediów w związku z postępowaniem karnym, w myśl której przekazywanie informacji o podejrzanych, oskarżonych albo skazanych bądź innych stronach postępowania karnego powinno respektować ich prawo do prywatności zgodnie z art. 8 EKPC. Zgodnie z powyższą regułą osoby te objąć trzeba specjalną ochroną, zwracając szczególną uwagę na szkodliwe skutki ujawnienia informacji umożliwiających ich identyfikację²⁹. Reguła ta co prawda nie zakazuje bezwzględnie publikowania wizerunku wymienionych osób, jednak w świetle okoliczności sprawy *Het Parool* dość wyraźnie wydaje się przyznawać prymat naruszonemu dobrom wspomnianego wcześniej artysty. Co więcej, trudno uznać, by rygorystyczne zastosowanie kryteriów określonych w *Axel Springer* rzeczywiście doprowadzić miało do innego rozstrzygnięcia³⁰ (przede wszystkim dlatego, że w samej tej sprawie zostały one zastosowane wadliwie³¹). To właśnie jednak wskazane kryteria należałoby ocenić jako niedostatecznie adekwatne dla równoważenia kolidujących ze sobą wolności, ponieważ wyraźnie zaburzają one właściwe proporcje między nimi. Ich rozbudowany katalog zdaje się bowiem uwzględniać prawa osoby, której dotyczy poddawany ocenie materiał prasowy, wyłącznie w ramach jednej przesłanki („treść, forma i konsekwencje publikacji”), która w dodatku sformułowana jest nieprecyzyjnie, dlatego że nie

²⁹ Appendix to the Recommendation Rec(2003)13 of the Committee of Ministers to member states on the provision of information through the media in relation to criminal proceedings (adopted by the Committee of Ministers on 10 July 2003 at the 848th meeting of the Ministers' Deputies) – Principles Concerning the Provision of Information through the Media in Relation to Criminal Proceedings. Principle 8: „The provision of information about suspects, accused or convicted persons or other parties to criminal proceedings should respect their right to protection of privacy in accordance with Article 8 of the Convention. Particular protection should be given to parties who are minors or other vulnerable persons, as well as to victims, to witnesses and to the families of suspects, accused and convicted. In all cases, particular consideration should be given to the harmful effect which the disclosure of information enabling their identification may have on the persons referred to in this Principle”.

³⁰ Wbrew stanowisku wyrażonym przez R. Ó Fathaigha i K. de Beer; s. 4.

³¹ Dość powiedzieć, że w ocenie składu orzekającego niemiecki rząd nie wykazał, by publikacja artykułów z wizerunkiem występującego w tamtej sprawie aktora miała dla niego negatywne skutki, podczas gdy poinformowanie opinii publicznej o aresztowaniu go w związku z popełnieniem przestępstwa niewątpliwie naraziło go na dyskredytację w jej oczach (tę oczywistą konkluzję uzasadnia zresztą wcześniejsza część orzeczenia, w której Trybunał podkreśla, że aktor ów znany był w kraju z roli policjanta, którego misją było egzekwowanie prawa i zapobieganie przestępstwom). Por. *Axel Springer*, §§ 99, 108.

kładzie wystarczającego nacisku na konsekwencje publikacji *dla tej osoby*³². Tymczasem waga naruszenia praw jednostki (w tym prawa do ochrony jej wizerunku) może przecież przewyższać wszystkie pozostałe kryteria razem wzięte (i to nawet w sytuacji publikacji prawdziwych, pozyskanych legalnie informacji na temat sprawy budzącej powszechne zainteresowanie, dotyczącej osoby znanej i zabiegającej w przeszłości o rozgłos). W związku z tym należałoby postulować dostosowanie powyższych kryteriów orzeczniczych do specyfiki postępowania karnego (przykładowo poprzez pominięcie rozważań na temat wcześniejszego zachowania zainteresowanej osoby, które nie powinno rzutować na ocenę *konkretnego* przypadku ingerencji w jej prawa i wolności³³).

Z uwagi na znaczenie rozstrzygnięcia *Het Parool* dla prasy w kontekście jej potencjalnej odpowiedzialności w związku z relacjonowaniem postępowań sądowych i publikowaniem w jego ramach wizerunku uczestników tych postępowań zasadne wydaje się przestudiowanie polskich przepisów, które regulują przedmiotową kwestię, w celu ustalenia, czy przystają one do europejskich standardów konwencyjnych.

2.3. Wolność wypowiedzi prasowej w prawie polskim

Wolność wypowiedzi prasowej ma umocowanie w samej Konstytucji. W dwóch odrębnych przepisach uregulowano w niej wolność prasy (art. 14) oraz wolność wyrażania poglądów (art. 54). Pierwszy z przepisów stanowi, że Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu. Umieszczenie przedmiotowej regulacji w rozdziale I ustawy zasadniczej oznacza, że polski prawodawca wolności tej nadał rangę zasady ustrojowej³⁴, podkreślając tym samym jej znaczenie jako jednej z podstaw ustroju państwa. W doktrynie wolność prasy pojmowana jest jako element wolności wypowiedzi oraz wolności wyrażania poglądów zagwarantowanych w art. 54 omawianego aktu³⁵.

³² Co dobitnie obnażone zostało w wyroku *Axel Springer*, w którym w zakresie tej przesłanki zupełnie pominięto kwestię ingerencji w sferę prywatności zainteresowanej osoby; zob. tamże, § 99.

³³ Skądinąd słusznie w judykaturze ETPC spostrzeżono, że sam fakt wcześniejszej współpracy danej osoby z prasą nie może stanowić argumentu za pozbawieniem tej jednostki całkowitej ochrony przed publikacją zdjęcia z jej wizerunkiem. Zob. wyrok ETPC z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie *Von Hannover przeciwko Niemcom* (numer 2) (skargi nr 40660/08 i 60641/08, CE:ECHR:2012:0207JUD004066008), § 111; a także przywołane tam orzecznictwo.

³⁴ Zob. wyrok TK z dnia 30 października 2006 r. (P 10/06, OTK 2006, numer 9A, poz. 128), dalej jako: „P10/06”; E. Nowińska, s. 33; Z. Zawadzka, s. 78-79.

³⁵ Zob. Z. Zawadzka, s. 78, oraz przytoczoną przez Autorkę literaturę.

Jak stwierdzono w orzecznictwie Sądu Najwyższego: „Wolność prasy i innych środków masowego przekazu zadeklarowana w art. 14 skonkretyzowana jest w dyspozycji art. 54 Konstytucji”³⁶. Trybunał Konstytucyjny wskazał z kolei, że „(...) zapewniona w art. 14 Konstytucji wolność prasy i innych środków społecznego przekazu jest w istocie podkreśleniem znaczenia szczególnego przejawu wolności, której dotyczy art. 54 ust. 1 Konstytucji”³⁷.

Zgodnie z tym ostatnim przepisem każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji. Norma ta obejmuje swoim zakresem trzy odrębne wolności jednostki: (1) wolność wyrażania swoich poglądów, (2) wolność pozyskiwania informacji, a także (3) wolność rozpowszechniania informacji³⁸. Jakkolwiek środki społecznego przekazu działają na wszystkich wskazanych płaszczyznach (warto w tym kontekście zwrócić uwagę na powiązanie pozyskiwania informacji z treścią art. 61 ust. 1 Konstytucji, zapewniającym obywatelom prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne³⁹), szczególnego znaczenia w kontekście przedmiotu niniejszego studium nabiera wolność rozpowszechniania informacji, związana z podstawową – informacyjną – funkcją prasy w społeczeństwie. To w związku z realizacją tej konkretnej funkcji prasa podejmuje się relacjonowanie procesów sądowych.

Wolność prasy uregulowana jest także w art. 1 ustawy Prawo prasowe⁴⁰, który stanowi: „Prasa, zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej, korzysta z wolności wypowiedzi i urzeczywistnia prawo obywateli do ich rzetelnego informowania, jawności życia publicznego oraz kontroli i krytyki społecznej”. Nie jest jasne, do którego z przepisów Konstytucji regulacja ta nawiązuje – czy jest to art. 14, czy też art. 54. Jak twierdzi E. Nowińska, z uwagi na dosłowne odniesienie terminologiczne przepisem tym jest art. 14 Konstytucji, jakkolwiek nie nawiązuje on do wolności „wypowiedzi”, lecz „prasy”⁴¹. Podzielamy jednak pogląd Z. Zawadzkiej, że jako zasadne należy ocenić interpretowanie wolności prasy zagwarantowanej na poziomie ustawy z uwzględnieniem obu powyższych przepisów, co znajduje potwierdzenie w poczytywaniu wolności prasy za jeden

³⁶ Postanowienie SN z dnia 17 października 2001 r. (IV KKN 165/97, LEX nr 50493).

³⁷ P 10/06. Zob. także judykaturę wskazaną przez Z. Zawadzką, s. 84.

³⁸ Zob. P. Sarnecki [w:] L. Garlicki (red.), M. Zubik (red.), M. Derlatka, K. Działocha, S. Jarosz-Żukowska, A. Łukaszczyk, P. Sarnecki, W. Sokolewicz, J. Trzeciński, M. Wiącek, K. Wojtyczek, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II*, Warszawa 2016, komentarz do art. 54, s. 1.

³⁹ Zob. szerzej Z. Zawadzka, s. 81-82, a także przywołanych przez nią autorów.

⁴⁰ Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. *Prawo prasowe* (Dz. U. 1984 Nr 5, poz. 24 ze zm.), dalej jako: „Prawo prasowe” lub „pr.pras.”

⁴¹ E. Nowińska, s. 48.

z elementów składowych oraz jedną z form wolności wypowiedzi⁴². Wydaje się, że takie założenie zapewnia należytą spójność regulacji Prawa prasowego z ustawą zasadniczą.

Jak już wspominaliśmy, wolność wypowiedzi nie ma charakteru bezwzględnego, co znajduje oparcie również w orzecznictwie Sądu Najwyższego, zgodnie z którym „[w]olność prasy jest jedną z tzw. «wolności politycznych», które w praktyce muszą doznawać ograniczeń z uwagi na konieczność zapewnienia wolności jednostki. Tak więc wolność prasy nie ma i nie może mieć charakteru absolutnego, nie może mieć postaci nieskrępowanej niczym swobody działania, a tym bardziej nie sposób jej traktować jako samoistnego źródła wartości”⁴³.

Zgodnie zresztą z dyspozycją samego art. 10 § 2 EKPC wolność wypowiedzi podlegać może ograniczeniom, o ile są one niezbędne w demokratycznym społeczeństwie. W ocenie ETPC test „niezbędności w demokratycznym społeczeństwie” wymaga określenia, czy ingerencja ustawodawcy odpowiada „istniejącej potrzebie społecznej”. Ustalając istnienie tej potrzeby, krajowy ustawodawca dysponuje marginesem swobody (który podlega jednak kontroli Trybunału), ponieważ ma on najlepszą wiedzę co do tego, jakie wartości z perspektywy społeczeństwa zasługują na ochronę⁴⁴. Przykłady takiej ingerencji legislacyjnej można znaleźć w przepisach Prawa prasowego, które w różnych miejscach ustawy wskazują na ciężące na dziennikarzach obowiązki⁴⁵. Na szczególną uwagę zasługują w tym kontekście opisane w art. 13 pr.pras. obowiązki związane z relacjonowaniem postępowań przygotowawczych i sądowych, którym przyświeca w pierwszym rzędzie ochrona interesu wymiaru sprawiedliwości oraz indywidualnych interesów ich uczestników – w szczególności prawa do prywatności oraz ochrony wizerunku. Na czoło naszych rozważań wysuwa się w tym zakresie problematyka ochrony wizerunku osób, przeciwko którym toczą się te postępowania.

⁴² Zob. Z. Zawadzka, s. 88.

⁴³ Postanowienie SN z dnia 12 listopada 2003 r. (V KK 52/03, LEX nr 84323).

⁴⁴ Zob. A. Chajewska, *Prawo prasowe a Europejska Konwencja Praw Człowieka*, [w:] K. Orlik (red.), *Prawo prasowe. Postępowania sądowe w sprawach prasowych. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 266; wyrok ETPC z dnia 6 kwietnia 2006 r. w sprawie *Malisiewicz-Gąsior przeciwko Polsce*, skarga nr 43797/98, Legalis, § 58.

⁴⁵ Obowiązki te (do których należą m.in. przestrzeganie zasad etyki zawodowej i współzycia społecznego, szczególna staranność i rzetelność, ochrona dóbr osobistych oraz interesów informatorów i osób, które zaufały dziennikarzowi, zakaz prowadzenia ukrytej reklamy, tajemnica zawodowa czy autoryzacja tekstu) opisuje szczegółowo E. Nowińska, s. 50-138.

3. Wizerunek i jego ochrona w polskich regulacjach prawnych

3.1. Pojęcie wizerunku

Dla przejrzystości i precyzji wywodu konieczne jest określenie, czym jest wizerunek w sensie prawnym. W polskiej literaturze pojmuje się go m.in. jako „wizualny zapis obrazu fizycznego umożliwiający identyfikację konkretnego człowieka”⁴⁶, „rozpoznawalną podobiznę danej osoby, pełniącą funkcję identyfikacyjną i informacyjną, wokół której koncentrują się jej interesy osobiste i majątkowe”⁴⁷ czy wreszcie „wytwór niematerialny, który za pomocą środków plastycznych przedstawia rozpoznawalną podobiznę danej osoby”⁴⁸. Mimo pewnych dostrzegalnych różnic w wybranych definicjach dostrzec można ich wspólny człon, jakim jest podobizna człowieka umożliwiająca jego zidentyfikowanie. Wizerunek należy odróżnić od prywatności, choć naruszenie jednego dobra często będzie się wiązało z naruszeniem drugiego⁴⁹. Na marginesie warto zaznaczyć, że wizerunek jest również daną biometryczną, czyli odmianą danych osobowych⁵⁰. Formy utrwalenia wizerunku są niezwykle zróżnicowane, przy czym wydaje się, że za najczęściej stosowane uznać można fotografię, nagranie wideo czy portret malarski.

3.2. Prawo do wizerunku – regulacje prawne

Prawo do wizerunku jest prawem podmiotowym o charakterze bezwzględnym, niezbywalnym, niedziedzicznym i osobistym⁵¹. Nie powinno również budzić wątpliwości, że uprawnionym z jego tytułu jest wyłącznie osoba fizyczna⁵².

⁴⁶ P. Ślęzak, *Ochrona prawa do wizerunku*, Katowice 2009, s. 17.

⁴⁷ K. Włodarska-Dziurzyńska, *Ochrona dóbr osobistych uczestników postępowania sądowego a dziennikarska sprawozdawczość sądowa*, [w:] *Media a dobra osobiste*, J. Barta (red.), R. Markiewicz (red.), Warszawa 2009, s. 252.

⁴⁸ J. Barta, R. Markiewicz [w:] J. Barta (red.), R. Markiewicz (red.), M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Ćwiąkalski, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 519.

⁴⁹ Zob. K. Świąćka, *Okoliczności wyłączające bezprawność naruszenia dóbr osobistych przez prasę*, Warszawa 2010, s. 52.

⁵⁰ Zob. D. Morgała, *Ochrona prawna oraz naruszenie wizerunku sprawcy przestępstwa*, Bielsko-Biała 2015, s. 81, wraz z przywołaną tam literaturą. Podobnie E. Ferenc-Szydełko, która uważa, że wizerunek częściowo mieści się w zakresie pojęcia „dane osobowe” – E. Ferenc-Szydełko, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 144. Zob. też: M. Łoszevska-Ołowska [w:] M. Zaremba (red. nauk.), K. Drozdowicz, M. Łoszevska-Ołowska, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 126, 132.

⁵¹ Por. K. Świąćka, s. 55; a także P. Ślęzak, s. 53-55, który przytacza trafne argumenty przemawiające za czysto osobistym charakterem prawa do wizerunku.

⁵² Por. J. Barta, R. Markiewicz, s. 519; P. Ślęzak, s. 24.

Podstawową regulację dotyczącą ochrony wizerunku zawiera Kodeks cywilny⁵³, który stanowi (art. 23 k.c. w związku z art. 24 k.c.), że osoba, której dobro osobiste (w tym wypadku w postaci wizerunku) zostanie zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W przypadku zaś dokonanego naruszenia może ona dodatkowo domagać się usunięcia jego skutków, jak również zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Wreszcie, jeśli naruszenie to wyrządziło szkodę majątkową, poszkodowany może żądać jej naprawienia na ogólnych zasadach.

O tym samym wizerunku, co w regulacji zawartej w art. 23 k.c., mowa jest również w art. 81 ustawie o prawie autorskim⁵⁴ (stanowiącym jej uszczegółowienie⁵⁵), dotyczącym rozpowszechniania wizerunku. Rozpowszechnianie to, w myśl wskazanego przepisu, wymaga zezwolenia przedstawionej na nim osoby. Zezwolenie nie jest jednak wymagane w określonych przypadkach, do których ustawa zalicza: (1) otrzymanie przez tę osobę zapłaty za pozowanie, (2) wykonanie wizerunku osoby powszechnie znanej w związku z pełnieniem przez nią funkcji publicznych czy (3) rozpowszechnianie wizerunku osoby, która stanowi jedynie szczegół całości (takiej jak zgromadzenie, krajobraz czy publiczna impreza). Dodatkowo dopuszczalne jest rozpowszechnianie wizerunku na podstawie art. 13 ust. 2 i 3 pr.pras. (omówionych szczegółowo w dalszej części artykułu) oraz 279-280 k.p.k.⁵⁶ i 357 k.p.k. (rozpowszechnianie wizerunku określonych osób w liście gończym oraz wizerunku stron na sali sądowej w związku z utrwalaniem obrazu i dźwięku z przebiegu rozprawy)⁵⁷.

Co istotne, przysługujące osobie, której wizerunek został naruszony, roszczenia z art. 24 k.c. nie wyłączają roszczeń przewidzianych w innych przepisach – w tym wypadku zastosowanie mogą znaleźć art. 78 ust. 1 pr.aut. w związku z art. 83 pr.aut., art. 448 k.c., jak również przepisy Prawa prasowego – art. 31-33 (dotyczące sprostowania) czy art. 37-38 (dotyczące odpowiedzialności cywilnej

⁵³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – *Kodeks cywilny* (Dz. U. 1964 Nr 16, poz. 93 ze zm.), dalej jako: „Kodeks cywilny” lub „k.c.”.

⁵⁴ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o *prawie autorskim i prawach pokrewnych* (Dz. U. 1994 Nr 24, poz. 83 ze zm.), dalej jako: „ustawa o prawie autorskim” lub „pr.aut.”. Por. A. Matlak, *Cywilnoprawna ochrona wizerunku*, [w:] *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2004/2/XIII, s. 327.

⁵⁵ Zob. wyrok SN z dnia 15 października 2009 r. (I CSK 72/09, Biul. SN 2009, nr. 12, poz. 11), dalej jako: „I CSK 72/09”, w którym Sąd Najwyższy stwierdził, że prawo do wizerunku z art. 81 ust. 1 pr.aut. uznawane jest powszechnie za konkretyzację prawa do wizerunku przewidzianego w art. 23 k.c. Por. E. Ferenc-Szydelko, s. 144.

⁵⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks postępowania karnego* (Dz. U. 1997 Nr 89, poz. 555 ze zm.), dalej jako: „k.p.k.”.

⁵⁷ K. Świącka, s. 289-290.

dziennikarza)⁵⁸. Relację między Kodeksem cywilnym a Prawem prasowym wyznaczają art. 24 § 3 k.c. i art. 37 pr.pras. – dopuszczające kumulatywne lub alternatywne stosowanie środków ochrony przewidzianych w obu ustawach, zależnie od woli powoda – w kontekście zaś relacji między Kodeksem cywilnym a ustawą o prawie autorskim, ze względu na brzmienie art. 24 § 3 k.c., możliwe jest kumulatywne stosowanie przepisów obu ustaw, natomiast w sytuacji różnic pomiędzy obu aktami zastosowanie znajdują przepisy korzystniejsze dla uprawnionego⁵⁹.

Jak już wskazaliśmy, dla dochodzenia jakichkolwiek roszczeń w związku z naruszeniem dóbr osobistych konkretnej osoby konieczny jest bezprawny charakter takiego naruszenia. Okoliczności wyłączające bezprawność naruszenia dóbr osobistych zostały wyliczone przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 października 2009 r.⁶⁰. Są to: (1) działanie w ramach porządku prawnego, a więc działanie dozwolone przez obowiązujące prawo, (2) wykonywanie prawa podmiotowego, (3) zgoda pokrzywdzonego (z zastrzeżeniem uchylenia jej skuteczności w określonych przypadkach), (4) działanie w obronie uzasadnionego interesu. Nie jest to z pewnością wyliczenie wyczerpujące – w doktrynie wymienia się również obronę konieczną i stan wyższej konieczności⁶¹ czy nadużycie prawa⁶².

4. Ujawnienie wizerunku osoby, przeciwko której toczy się postępowanie karne

4.1. Zakaz ujawniania wizerunku oskarżonego

Unormowaniem szczególnym wobec art. 81 ust. 2 pkt. 1 pr.aut. jest art. 13 ust. 2 pr.pras.⁶³. W świetle tego przepisu zabronione jest publikowanie w prasie danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie

⁵⁸ Zob. P. Ślęzak, s. 63, przy czym w sytuacji publikowania w prasie wizerunku osoby, przeciwko której toczy się postępowanie karne, możliwość sprostowania nie wydaje się szczególnie prawdopodobna, ponieważ opublikowany w tym wypadku wizerunek zasadniczo nie stanowi „nieścisłej lub nieprawdziwej wiadomości” (art. 31a ust. 1 pr.pras.).

⁵⁹ Tamże, s. 63-64, wraz z przywołaną tam literaturą i orzecnictwem.

⁶⁰ I CSK 72/09. W orzeczeniu tym przywołano również wcześniejszy wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 października 1989 (II CR 419/89, LEX nr 8996).

⁶¹ Por. D. Morgała, s. 50-51.

⁶² Por. P. Ślęzak, s. 62.

⁶³ Tytułem przykładu zob. wyrok SA w Krakowie z dnia 19 września 2012 r. (I ACa 703/12, LEX nr 1236715).

przygotowawcze lub sądowe, jak również danych osobowych i wizerunku świadków, pokrzywdzonych i poszkodowanych, chyba że osoby te wyrażą na to zgodę. Z perspektywy tematu niniejszych rozważań najbardziej interesująca jest pierwsza kategoria wymienionych w tym przepisie podmiotów. Należy uznać, że w stosunku do osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe, w przedmiotowym zakresie zastosowania art. 13 ust. 2 pr.pras. mieści się jedynie postępowanie karne⁶⁴. Przez osoby te należy naszym zdaniem rozumieć nie tylko oskarżonego i podejrzanego, ale także obwinionego w postępowaniu wykroczeniowym i nieletniego, przeciwko któremu toczy się postępowanie w sprawach nieletnich⁶⁵. Do katalogu tego nie powinno się natomiast zaliczać osób, przeciwko którym prowadzone są postępowanie dyscyplinarne bądź postępowanie przed Trybunałem Stanu. Postępowania te nie są bowiem postępowaniami sądowymi, o których mowa w art. 13 ust. 2 pr.pras.⁶⁶. Nie wydaje się oprócz tego, by zakres podmiotowy niniejszego przepisu obejmował również osobę podejrzaną (tj. osobę, w stosunku do której nie wydano postanowienia o przedstawieniu zarzutów, ani też nie przesłuchano jej w charakterze podejrzanego po uprzednim poinformowaniu jej o treści zarzutu). Choć literatura nie jest w tej kwestii zgodna, za rozstrzygające należałoby uznać stanowisko Trybunału Konstytucyjnego⁶⁷, zgodnie z którym za odmową rozciągania pojęcia „osoby, przeciwko której toczy się postępowanie” na osobę podejrzaną, wobec której postępowanie jeszcze się nie toczy, przemawia przyjęcie racjonalności ustawodawcy oraz posłużenie się przez niego tym sformułowaniem dla opisanego wyjątku od zasady (w art. 13 ust. 3 pr.pras.). Trybunał Konstytucyjny konkluduje, że opublikowanie wizerunku osób podejrzanych dopuszczalne będzie tylko za ich zgodą. Podzielamy to stanowisko, uznając, że sformułowany w art. 13 ust. 2 pr.pras. zakaz publikowania wizerunku osoby, przeciwko której toczy się postępowanie, doznający wyjątku w art. 13 ust. 3 pr.pras., nie obejmuje osób podejrzanych⁶⁸.

Ratio omawianego ograniczenia jest zarówno interes wymiaru sprawiedliwości, jak i poszanowanie indywidualnych interesów uczestników postępowania,

⁶⁴ Por. A. Augustyniak [w:] *Prawo prasowe. Komentarz*, red. B. Kosmus, G. Kuczyński, Warszawa 2013, s. 204; E. Nowińska, s. 92-93.

⁶⁵ Podobnie D. Morgała, s. 85.

⁶⁶ Zob. R. Koper, *Zakres obowiązywania zakazu prasowej publikacji danych osobowych i wizerunku a proces karny*, cz. II, [w:] *Palestra* 2005/9-10/ XLX s. 46; D. Morgała, s. 85.

⁶⁷ Wyrok TK z dnia 18 lipca 2011 r. (K 25/09, Dz. U. 2011, nr 156, poz. 934).

⁶⁸ Tak też np. D. Morgała, s. 80-83; odmiennie jednak np. A. Augustyniak, s. 206-207; R. Koper, s. 45-46.

na czele z prawem do ochrony wizerunku, intymności i prywatności⁶⁹. Za jego zasadnością przemawia ponadto mające swoje źródło w Konstytucji (art. 42 ust. 3) domniemanie niewinności oskarżonego, które adresowane jest nie tylko do organów wymiaru sprawiedliwości, ale także całego społeczeństwa i środków masowego przekazu. Niniejsze rozwiązanie legislacyjne ma zapobiec stygmatyzacji oskarżonego i wyrządzeniu szkody jego reputacji, gdy postępowanie karne jeszcze się nie zakończyło. Osoba ta może bowiem pozostać już na trwałe w świadomości ogółu uznawana za winną zarzucanego jej czynu i w konsekwencji społecznie potępiona, nawet pomimo jej późniejszego uniewinnienia. W podobnym tonie wypowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 kwietnia 2011 r.⁷⁰.

Z żadnego przepisu nie wynika, by spod omawianego zakazu wyłączone były osoby powszechnie znane. Jakkolwiek rozwiązanie takie prowadzi *de facto* do fikcji ochrony prawnej tych osób, ponieważ nie są one obce społeczeństwu, które przeważnie wie, że toczy się przeciwko nim postępowanie karne⁷¹, to całkowicie podzielamy pogląd J. Sobczaka, że przyjęcie przeciwnej tezy uderzałoby w konstytucyjną równość wobec prawa⁷². Biorąc pod uwagę często traumatyczne dla oskarżonego lub podejrzanego przeżycia związane ze społecznym wykluczeniem wynikającym z ujawnienia jego wizerunku w kontekście zarzucanego mu przestępstwa, nie należy zapominać o istotnej potrzebie umożliwienia mu przystosowania się do życia w społeczeństwie (zwłaszcza gdy został uniewinniony), również (a wręcz szczególnie) w sytuacji, gdy jest osobą powszechnie znaną, której wizerunek stanowi istotny element wykonywanego przez nią zawodu lub stanowiska.

Jak trafnie zauważa A. Augustyniak, zamazanie twarzy poprzez jej rozmycie techniką pikselowania lub umieszczenie czarnego paska nie zawsze będzie się wiązało z pozbawieniem podobizny danej osoby przymiotu rozpoznawalności,

⁶⁹ Wyrok SN z dnia 5 kwietnia 2002 r. (II CKN 1095/99, OSNC 2003, nr 3, poz. 42).

⁷⁰ Wyrok SN z dnia 29 kwietnia 2011 r. (I CSK 509/10, LEX nr 818564), dalej jako: „I CSK 509/10”.

⁷¹ Zob. D. Morgała, *Ujawnienie danych osobowych i wizerunku sprawcy przestępstwa*, [w:] Prokuratura i Prawo 2013/ 3, s. 81.

⁷² J. Sobczak, *Prawo prasowe...*, s. 520; podobnie: D. Morgała, *Ujawnienie...*, s. 81. Zob. także wyrok SN z dnia 18 marca 2008 r. (IV CSK 474/07, OSNC 2009, Nr 6, poz. 87); wyrok SA w Łodzi z dnia 25 lipca 2013 r. (I ACa 251/13, LEX nr 1356565). Odmiennego zdania jest natomiast R. Koper, który przyznaje prymat interesowi społecznemu nad interesem prywatnym, wskazując na istotną rolę funkcji informacyjnej i kontrolnej prasy, jak również podnosząc, że „nie byłoby społecznie uzasadnione ograniczanie konstytucyjnego prawa dziennikarzy do pozyskiwania i rozpowszechniania informacji (art. 54 ust. 1 Konstytucji), dotyczących skądinąd osób publicznych” oraz wskazując na ukształtowanie się na tle interpretacji art. 10 EKPC tezy o ograniczonej ochronie podmiotów prowadzących działalność publiczną – zob. R. Koper, s. 50-51.

a korzystanie ze wskazanych technik nie powinno prowadzić do jedynie pozorowanego uniemożliwienia rozpoznania tej osoby⁷³, co, jak się wydaje, niestety często ma miejsce zwłaszcza w tzw. prasie brukowej.

Czasowy zakres działania zakazu wyznaczony jest przez ramy postępowania karnego. Zakaz ten obowiązuje od wszczęcia postępowania przygotowawczego, przy czym zgadzamy się z poglądem, że należy przez to rozumieć również faktyczne wszczęcie postępowania przygotowawczego na podstawie art. 308 k.p.k.⁷⁴. Momentem końcowym obowiązywania zakazu jest prawomocne zakończenie postępowania, po którym opublikowanie wizerunku skazanego albo niewinionego będzie już wymagało jego zgody⁷⁵.

4.2. Zezwolenie na ujawnienie wizerunku oskarżonego

Wyjątek od analizowanego zakazu ustanawia art. 13 ust. 3 pr.pras., zgodnie z którym właściwy prokurator lub sąd może zezwolić, ze względu na ważny interes społeczny, na ujawnienie danych osobowych i wizerunku osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe. Z perspektywy niniejszych rozważań najbardziej interesującą kwestią jest omówienie owego *ważnego interesu społecznego*. Zdaniem J. Sobczaka pojęcie to jest synonimem „uzasadnionego interesu społecznego”, jakim posługiwał się art. 357 § 1 k.p.k. z 1997 r. (przed nowelizacją tego przepisu). W ocenie Autora „[p]rzez «ważny interes społeczny» należy rozumieć interes uzasadniony racjami o znaczącej wadze, doniosłymi”⁷⁶. Wydaje się jednak, że rację w tym względzie ma R. Koper, zwracając uwagę na semantyczną różnicę przymiotników „uzasadniony” i „ważny”⁷⁷. Istotnie bowiem nie każdy uzasadniony interes społeczny musi cechować się ważkością usprawiedliwiającą godzenie w dobro osobiste w postaci wizerunku oskarżonego i konstytucyjnie chronione prawo do prywatności (art. 47 Konstytucji stanowi: „Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym”). Ujawnienie wizerunku sprawcy z pewnością może być dostatecznie usprawiedliwione, jeśli przyczyni się do zapobieżenia popełnieniu przez niego

⁷³ A. Augustyniak, s. 202-203.

⁷⁴ Por. R. Koper, s. 53.

⁷⁵ Zob. D. Morgała, *Ujawnienie...*, s. 82.

⁷⁶ J. Sobczak, s. 525.

⁷⁷ R. Koper, *Jawność rozprawy głównej a ochrona prawa do prywatności w procesie karnym*, Warszawa 2010, s. 344. Zob. też D. Morgała, *Ochrona prawna...*, s. 111.

kolejnego przestępstwa poprzez ostrzeżenie lub uspokojenie opinii publicznej, jak również do ujawnienia nieznanych dotąd pokrzywdzonych lub kolejnych przestępstw, których dopuścił się oskarżony⁷⁸. Samego natomiast zainteresowania społeczeństwa wynikiem postępowania lub osobą sprawcy nie należy uznać za wystarczająco uzasadnione⁷⁹.

Zdaniem J. Sobczaka zezwolenie nie powinno być udzielane w przypadku osób, „które stoją pod zarzutem przestępstw o charakterze bagatelnym, związanych wyraźnie z życiem prywatnym lub osobistym jednostki albo popełnionych z winy umyślnej. Wyjątek powinny stanowić sprawy o szczególnie wysokim stopniu szkodliwości, którym sami sprawcy nadali odpowiedni rozgłos”⁸⁰. Uznajemy za słuszne spostrzeżenie D. Morgały, że J. Sobczak miał zapewne na myśli przestępstwa o charakterze bagatelnym, związane wyraźnie z życiem prywatnym lub osobistym, a także przestępstwa nieumyślne⁸¹. Trudno bowiem wyobrazić sobie zasadność odmawiania udzielenia zgody na ujawnianie wizerunków sprawców przestępstw umyślnych, skoro przede wszystkim takie przestępstwa będą jednocześnie spełniać kryteria decydujące o dopuszczalności wydania zezwolenia, na co trafnie zwraca uwagę A. Augustyniak⁸². Podzielamy przy tym pogląd, że nie powinna być udzielana zgoda na ujawnienie wizerunku sprawców przestępstw o charakterze bagatelnym, ponadto należałoby ją zasadniczo wykluczyć w przypadku przestępstw popełnionych nieumyślnie czy ściśle związanych z życiem osobistym oskarżonego lub podejrzanego. Wprawdzie D. Morgała zdaje się zajmować odmienne stanowisko⁸³, naszym zdaniem jednak konieczność dokładnej analizy każdego przypadku i ograniczenie wydawania zezwoleń do szczególnie uzasadnionych sytuacji, o których mówi Autor, powinny być standardowymi dyrektywami, jakimi ma kierować się sąd lub prokurator, wydając zezwolenie. Wobec natomiast tak newralgicznych sytuacji jak życie osobiste oskarżonego, z którym przestępstwo jest ściśle powiązane, prymat wypada przyznać prawu do jego prywatności i intymności. Nie twierdzimy, że zakaz wydawania w tym wypadku zezwolenia winien mieć charakter bezwzględny, uważamy jedynie, że

⁷⁸ Zob. A. Augustyniak [w:] *Prawo prasowe...*, s. 209; J. Sobczak, *Prawo prasowe...*, s. 525-526. Por. M. Łoszevska-Ołowska [w:] *Prawo prasowe...*, s. 146-147.

⁷⁹ Por. A. Augustyniak, s. 209-210.

⁸⁰ J. Sobczak, s. 526.

⁸¹ D. Morgała, *Ochrona prawna...*, s. 112.

⁸² Zob. A. Augustyniak, s. 210.

⁸³ D. Morgała, *Ochrona prawna...*, s. 113: „Przestępstwo związane z życiem osobistym może być czynem o doniosłym społecznie charakterze oraz być wymierzone np. przeciwko członkom rodziny. W przypadku przestępstw ściśle związanych z życiem osobistym postulować można jedynie ograniczenie wydawania zezwolenia do szczególnie uzasadnionych sytuacji oraz konieczność dokładnej analizy każdego przypadku”.

należałoby go traktować jako zasadę, od której mogą być przewidziane szczególne wyjątki⁸⁴.

W świetle wyraźnej dyspozycji art. 13 ust. 3 pr.pras. nie powinno budzić wątpliwości, że zezwolenie na ujawnienie wizerunku oskarżonego może wydać jedynie właściwy sąd lub prokurator. Przez „właściwy sąd” należy rozumieć ogólnie sąd właściwy do rozpoznania sprawy, a więc każdy z jego składów orzekających, zależnie od stadium procesu⁸⁵. Z kolei właściwym prokuratorem jest prokurator prowadzący bądź nadzorujący postępowanie przygotowawcze. Co już mniej oczywiste, uprawnionymi do ujawnienia wizerunku oskarżonego na podstawie komentowanego przepisu mogą być wyłącznie dziennikarze i redakcje⁸⁶. Za zasadne należy uznać stanowisko, że zezwolenie skuteczne jest wobec wszystkich dziennikarzy i redakcji, nie tylko tych, którzy złożyli wniosek do właściwego prokuratora lub sądu⁸⁷.

W tym miejscu warto zauważyć, że choć ujawnienie wizerunku osoby, przeciwko której toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe, nie jest możliwe bez zezwolenia właściwego sądu lub prokuratora, to same te organy opublikować już wizerunku oskarżonego nie mogą. W naszej ocenie rozwiązanie to nie wydaje się uzasadnione. Pomijając instytucję listu gończego, organy te są, jak słusznie konstataje D. Morgała, „zdane na łaskę mediów i ich zainteresowanie daną sprawą”⁸⁸. Skoro już ustawodawca zdecydował się na rozwiązanie polegające na decydowaniu o słuszności ujawniania wizerunku wskazanej osoby przez prokuratora lub sąd, uważamy za zasadne postulaty *de lege ferenda*, by organy te mogły również ujawnić lub nakazać publikację wizerunku wskazanych osób⁸⁹. Rzecz jasna, uprawnienie to ograniczone byłoby jedynie do szczególnych przypadków, w których ważny interes społeczny, w połączeniu z ważnym interesem wymiaru sprawiedliwości, w sposób oczywisty górowałby nad prawem do prywatności osoby, przeciwko której toczy się postępowanie. Sama natomiast

⁸⁴ Za zasadnością wykluczenia wydawania zezwolenia odnośnie do przestępstw ściśle związanych z życiem osobistym oskarżonego opowiada się również A. Augustyniak; s. 210 („Należałoby również wykluczyć dopuszczalność udzielania zgody w przypadku przestępstw ściśle związanych z życiem prywatnym oskarżonego, blahych”).

⁸⁵ Zob. uchwałę składu siedmiu sędziów SN z dnia 22 lutego 1990 r. (V KZP 30/89, OSNKW 1990, nr 4-6, poz. 11).

⁸⁶ Por. E. Nowińska, s. 101-102.

⁸⁷ Por. I CSK 509/10; J. Sobczak, s. 524.

⁸⁸ Zob. D. Morgała, *Ochrona prawna...*, s. 185, wraz z argumentacją Autora.

⁸⁹ Por. tamże, przy czym Autor postuluje, by działania te miały miejsce tylko ze względu na ważny interes wymiaru sprawiedliwości. Naszym zdaniem jednak również ważny interes społeczny powinien być w tym wypadku brany pod uwagę, wydaje się bowiem, że sam interes wymiaru sprawiedliwości nie usprawiedliwia dostatecznie ingerencji w prywatność oskarżonego.

regulacja nakazująca redaktorowi naczelnemu publikację wizerunku sprawcy na żądanie właściwego sądu lub prokuratora stanowiłaby pewną analogię do obecnego art. 35 pr.pras. (nakładającego na redaktora naczelnego m.in. nakaz publikacji listu gończego). Przepis taki obowiązywałby równolegle z art. 13 pr.pras., obejmującym *dobrowolną* publikację wizerunku przez prasę, oczywiście za zezwoleniem właściwego sądu lub prokuratora⁹⁰. Nie jesteśmy jednak przychylni propozycjom wprowadzenia do Kodeksu postępowania karnego środka karnego w postaci podania do publicznej wiadomości wizerunku skazanego⁹¹. Choć środek taki byłby bez wątplenia pożądanym z punktu widzenia prewencji generalnej, ważniejsze naszym zdaniem jest w tym względzie poszanowanie prywatności i intymności takiej osoby, jak również jej ochrona przed społeczną stygmatyzacją.

Zezwolenie, o którym mowa w art. 13 ust. 3 pr.pras., właściwy sąd lub prokurator wydaje w formie postanowienia, na które przysługuje zażalenie (art. 13 ust. 4 pr.pras.). Wymaga podkreślenia, że do momentu uprawomocnienia się postanowienia wydanego przez prokuratora dziennikarz nie powinien upubliczniać danych osobowych lub wizerunku oskarżonego. Co się tyczy postanowienia sądu, jest ono wykonalne z chwilą jego wydania⁹².

Wreszcie należy zauważyć, że zezwolenie wydane przez właściwy sąd lub prokuratora nie będzie usprawiedliwiało publikowania w prasie wizerunku osoby, która była oskarżona, w sytuacji, w której postępowanie już się prawomocnie zakończyło. W takim wypadku wymagane będzie uzyskanie zgody tej osoby.

4.3. Odpowiedzialność dziennikarza za opublikowanie wizerunku oskarżonego bez zezwolenia sądu lub prokuratora

Aby dziennikarz mógł opublikować wizerunek osoby, przeciwko której toczy się postępowanie, musi uzyskać zezwolenie właściwego organu prowadzącego to postępowanie. Nie ma jednak przeszkód, by zgody udzielił mu sam oskarżony⁹³. Zgoda ta, nawet w przypadku braku zezwolenia sądu lub prokuratora, jest wystarczająca, jeśli tylko dziennikarz nie wykorzystuje w tym wypadku

⁹⁰ Zob. tamże.

⁹¹ Zgłaszany przez D. Morgałę – zob. tamże, s. 188.

⁹² Zob. A. Augustyniak, s. 209.

⁹³ Por. J. Sobczak, s. 526.

materiałów z akt postępowania przygotowawczego⁹⁴. W tym miejscu dotykamy istotnego zagadnienia grożącej dziennikarzowi odpowiedzialności karnej.

Jakkolwiek art. 13 pr.pras. nie zawiera sankcji karnych, dziennikarz może narazić się na odpowiedzialność karną, publikując wizerunek oskarżonego, jeśli jego działanie wyczerpie znamiona art. 241 k.k.⁹⁵, tj. dziennikarz ten bez zezwolenia będzie rozpowszechniał publicznie wiadomości z postępowania przygotowawczego, zanim zostały ujawnione w postępowaniu sądowym, lub też będzie publicznie rozpowszechniał informacje z rozprawy sądowej prowadzonej z wyłączeniem jawności⁹⁶. W przypadku gdy posiadane przez niego informacje nie pochodzą z postępowania przygotowawczego, a jedynie z prywatnego śledztwa (tzw. śledztwa dziennikarskiego), odpowiedzialność taka mu nie grozi.

Należy mieć również na uwadze art. 266 k.k. Przepis ten znajdzie zastosowanie, jeżeli dziennikarz podał do publicznej wiadomości, wbrew przepisom ustawy (w tym wypadku art. 13 pr.pras.) informacje uzyskane w związku z pełnioną funkcją, wykonywaną pracą⁹⁷. Niewątpliwie trafne jest spostrzeżenie E. Nowińskiej, że dziennikarz może nadto naruszyć art. 239 k.k., jeśli ujawnienie przez niego określonych informacji, w tym na przykład wizerunku oskarżonego, utrudni lub udaremni postępowanie karne⁹⁸.

Odrębne rozważenia wymaga odpowiedzialność cywilna dziennikarza, którą regulują art. 37-38 pr.pras. Art. 38 wskazuje podmioty odpowiedzialne z tytułu naruszenia prawa poprzez opublikowanie materiału prasowego (autor, redaktor lub inna osoba, którzy spowodowali jego opublikowanie, w tym także wydawca). Jak już powiedzieliśmy wcześniej, oskarżony, którego dobro osobiste w postaci jego wizerunku zostało naruszone, może domagać się zaniechania naruszenia lub usunięcia jego skutków, np. w formie przeprosin lub usunięcia opublikowanego wizerunku, jak również zadośćuczynienia lub zasądzenia odpowiedniej kwoty na cel społeczny. Niewykluczone jest też wystąpienie z roszczeniem o naprawienie szkody majątkowej lub powództwem o ustalenie⁹⁹.

⁹⁴ Por. A. Augustyniak, s. 210-211.

⁹⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny* (Dz. U. 1997 Nr 88, poz. 553 ze zm.), dalej jako: „Kodeks karny” lub „k.k.”

⁹⁶ Por. J. Sobczak, s. 491.

⁹⁷ Por. A. Augustyniak, s. 211.

⁹⁸ Zob. E. Nowińska, s. 102.

⁹⁹ Jak zauważa A. Matlak, podstawą powództwa o ustalenie będzie ogólna norma art. 189 Kodeksu postępowania cywilnego – A. Matlak, s. 346. Szerzej na temat roszczeń służących do ochrony wizerunku zob. tamże, s. 340-358.

5. Wnioski

Jednoznaczne i niebudzące wątpliwości rozstrzygnięcie konfliktu pomiędzy interesem społecznym, nierzadko łączącym się bezpośrednio z działalnością prasy, a interesem jednostki, zwłaszcza w kontekście publikacji jej wizerunku w związku z toczącym się przeciwko niej postępowaniem karnym, jest w wielu wypadkach zwyczajnie niemożliwe. Negatywnie oceniamy widoczne w piśmiennictwie tendencje do uprzywilejowywania społecznego prawa do informacji kosztem naruszania prywatności i wizerunku oskarżonego (zwłaszcza propozycje rozszerzania zakresu podmiotowego art. 13 ust. 2 i 3 pr.pras.). Jakkolwiek każdy przypadek omawianej kolizji dóbr oceniać należy *in concreto*, a prymat ochrony praw jednostki nie jest nigdy z góry przesądzony, nie można praw tych tracić z pola widzenia. Szczególnie ważne w omawianej sytuacji jest odpowiednie określenie ważnego interesu społecznego, uzasadniającego ingerencję w prywatność oskarżonego. Pomocne w tym względzie mogą okazać się kryteria wyznaczone przez ETPC, ze zgłoszonymi jednak przez nas zastrzeżeniami. Trybunał powinien w naszej ocenie kryteria te dostosować do specyfiki postępowania karnego (przygotowawczego i sądowego).

Uważamy także, że rozciąganie pojęcia „osób, przeciwko którym toczy się postępowanie przygotowawcze lub sądowe” na osobę podejrzaną, szczególnie wobec jasnej treści regulacji i stanowiska Trybunału Konstytucyjnego, nie zasługuje na aprobatę. Podobnie negatywnie oceniamy (dość powszechne w literaturze) propozycje, zgodnie z którymi rozszerzenia tego należałoby dokonać poprzez odpowiednią modyfikację art. 13 pr.pras. Wizerunek takich osób chroniony być powinien na ogólnych zasadach – skoro bowiem nie przedstawiono im jeszcze żadnych zarzutów, to nie wydaje się, by interes społeczny był w tym wypadku dostatecznie uzasadniony.

Wreszcie, postulujemy, by uprawnienie do ujawnienia wizerunku i danych osobowych, o którym mowa w art. 13 ust. 3 pr.pras., jak również zobowiązanie prasy do ich ujawnienia, przyznać także właściwemu sądowi lub prokuratorowi – pozbawienie ich owego przywileju jest nieuzasadnione. Uprawnienie to mogłoby być realizowane w przypadku zaistnienia ważnego interesu wymiaru sprawiedliwości, w połączeniu jednak również z ważnym interesem społecznym, od którego nie należy w tym względzie odstępować.

Bibliografia

Augustyniak A. [w:] *Prawo prasowe. Komentarz*, red. B. Kosmus, G. Kuczyński, Warszawa 2013,

- Barta J., Markiewicz R. [w:] J. Barta (red.), R. Markiewicz (red.), M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Cwiąkalski, E. Traple, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2011,
- Chajewska A., *Prawo prasowe a Europejska Konwencja Praw Człowieka*, [w:] K. Orlik (red.), *Prawo prasowe. Postępowania sądowe w sprawach prasowych. Komentarz*, Warszawa 2017,
- Ferenc-Szydełko E., *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2013,
- Kamiński I.C., *Ograniczenia swobody wypowiedzi dopuszczalne w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza krytyczna*, Warszawa 2010,
- Koper R., *Jawność rozprawy głównej a ochrona prawa do prywatności w procesie karnym*, Warszawa 2010,
- Koper R., *Zakres obowiązywania zakazu prasowej publikacji danych osobowych i wizerunku a proces karny*, cz. II, [w:] *Palestra* 2005/ 9-10/ XLX,
- Łoszevska-Ołowska M. [w:] M. Zaremba (red. nauk.), K. Drozdowicz, M. Łoszevska-Ołowska, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2018,
- Matlak A., *Cywilnoprawna ochrona wizerunku*, [w:] *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 2004/2/ XIII,
- Mik C., *Standardy Rady Europy dotyczące wolności prasy*, [w:] *Palestra* 1993/9-10/ XXXVII
- Morgała D., *Ochrona prawna oraz naruszenie wizerunku sprawcy przestępstwa*, Bielsko-Biała 2015,
- Morgała D., *Ujawnienie danych osobowych i wizerunku sprawcy przestępstwa*, [w:] *Prokuratura i Prawo* 2013/3,
- Nowicki M.A., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2010,
- Nowińska E., *Wolność wypowiedzi prasowej*, Warszawa, Kraków 2007,
- Ó Fathaigh R., de Beer K., *Copyright, Privacy and Publishing Photographs of Criminal Defendants*, [w:] *European Human Rights Cases* 2017/1, artykuł w wersji do druku, <https://ssrn.com/abstract=3104641>,
- Sarnecki P. [w:] L. Garlicki (red.), M. Zubik (red.), M. Derlatka, K. Działocha, S. Jarosz-Żukowska, A. Łukaszcuk, P. Sarnecki, W. Sokolewicz, J. Trzciniński, M. Wiącek, K. Wojtyczek, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II*, Warszawa 2016,
- Sobczak J., *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008,
- Ślęzak P., *Ochrona prawa do wizerunku*, Katowice 2009,
- Święcka K., *Okoliczności wyłączające bezprawność naruszenia dóbr osobistych przez prasę*, Warszawa 2010,

- Włodarska-Dziurzyńska K., *Ochrona dóbr osobistych uczestników postępowania sądowego a dziennikarska sprawozdawczość sądowa*, [w:] *Media a dobra osobiste*, J. Barta (red.), R. Markiewicz (red.), Warszawa 2009,
- Zawadzka Z., *Wolność prasy a ochrona prywatności osób wykonujących działalność publiczną. Problem rozstrzygania konfliktu zasad*, Warszawa 2013.

Streszczenie

Chroniona przez Konstytucję RP i Europejską Konwencję Praw Człowieka wolność prasy, pomimo swojego niepodważalnego znaczenia, nie ma charakteru absolutnego. W sytuacji kolizji z innymi prawami i wolnościami, zwłaszcza tymi przynależnymi jednostce, ograniczenia swobody wypowiedzi okazują się nieuniknione. Jednym z praw, które może zostać naruszone przez prasę przy wykonywaniu jej zadań, jest przysługujące każdemu człowiekowi prawo do wizerunku. Problem ten jest szczególnie wyraźny w przypadku publikowania w prasie fotografii osób, przeciwko którym toczy się postępowanie karne. Niniejsze studium ma na celu wskazanie czynników, jakie powinien brać pod uwagę właściwy sąd lub prokurator, decydując, czy ujawnienie wizerunku oskarżonego jest w danym przypadku w dostatecznym stopniu uzasadnione społecznie. W tekście formułowane są także postulaty pod adresem polskiego ustawodawcy, dotyczące przyznania wskazanym organom dodatkowych uprawnień w tej kwestii.

SŁOWA KLUCZOWE: wolność prasy, ochrona wizerunku, prawo prasowe, dobra osobiste, postępowanie karne

Summary

Freedom of the press, protected by the Polish Constitution and the European Convention on Human Rights, despite its indisputable significance, is not absolute. In a situation of collision with other rights and freedoms, especially those belonging to an individual, restrictions on the freedom of expression turn out to be inevitable. One of the rights that can be violated by the press while carrying out its tasks is the right to image, owned by every human. The problem is particularly evident in the case of publishing photographs of people against whom the criminal proceedings are pending. This study aims to indicate the factors which should be taken into account by the competent court or prosecutor when deciding whether, in the given case, the disclosure of image of the accused is socially justified to a sufficient degree. The text also contains postulates addressed to the Polish legislator, regarding the granting of additional powers to the abovementioned bodies.

KEY WORDS: freedom of the press, protection of the person's image, press law, personal rights, criminal procedure

Autor

Paweł Juściński, Przemysław Piotr Juściński – studenci V roku prawa, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.